

Міністерство освіти і науки України

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Кафедра вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого
мистецтва, професор

_____ Ірина БЕРМЕС

« ____ » _____ 2026 р.

**ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ І ЙОГО ВИРАЖАЛЬНІСТЬ У СКУЛЬПТУРНІЙ
ТВОРЧОСТІ: АСПЕКТИ ПОШУКУ ТА ТРАКТУВАННЯ**

**Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

Освітня програма «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

Бакалаврська робота (пояснювальна записка)

на здобуття кваліфікації – Бакалавр образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації за спеціалізацією
«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

Автор роботи: Решетник Анастасія Олександрівна _____

(підпис)

**Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства,
доцент Сидор Михайло Богданович** _____

(підпис)

Дрогобич, 2026

ЗАХИСТ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

Художній образ і його виражальність у скульптурній творчості: аспекти пошуку та трактування

_____ (тема роботи)

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____ (дата)

Голова ЕК

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ім'я)

Секретар ЕК

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ім'я)

АНОТАЦІЯ

Решетник Анастасія

Художній образ і його виражальність у скульптурній творчості: аспекти пошуку та трактування

У дипломній роботі досліджено особливості художнього образу в скульптурній творчості, засоби його виражальності та специфіку пластичного трактування у декоративному рельєфі. Розглянуто природу скульптури як виду образотворчого мистецтва, її жанрово-видові характеристики та основні принципи образотворення. Проаналізовано роль композиції, пластики, фактури, ритму й стилізації у формуванні художньої виразності скульптурного твору. Практична частина роботи присвячена створенню авторської рельєфної композиції «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства», у якій розкрито процес творчого пошуку образу, етапи композиційної розробки та техніко-технологічні особливості виконання роботи в матеріалі. Особливу увагу приділено символічному змісту образу Березині як уособлення духовного захисту, сили, жіночого начала та національної культурної традиції. Результати дослідження можуть бути використані у сфері декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, у навчальній практиці мистецьких закладів, а також у процесі створення авторських скульптурних і рельєфних композицій.

ANNOTATION

Reshetnyk Anastasiia

Artistic image and its expressiveness in sculptural creativity: aspects of search and interpretation

The diploma thesis examines the peculiarities of the artistic image in sculptural creativity, the means of its expressiveness, and the specifics of its plastic interpretation in decorative relief. The study considers sculpture as a type of fine art, its genre and stylistic characteristics, and the fundamental principles of artistic image creation. Particular attention is paid to the role of composition, plasticity, texture, rhythm, and stylization in shaping the expressive qualities of a sculptural work. The practical part of the thesis is devoted to the creation of the author's relief composition «Berehynia – sanctity and strength of ancient protection», which demonstrates the process of creative image search, stages of compositional development, and technical as well as technological aspects of execution in material. Special emphasis is placed on the symbolic meaning of the Berehynia image as a representation of spiritual protection, strength, femininity, and national cultural tradition. The research results may be applied in the fields of fine and decorative arts, in the educational practice of art institutions, and in the creation of original sculptural and relief compositions.

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Скульптура як вид образотворчого мистецтва, її природа, засоби виражальності та засади творення	12
1.1. Природа скульптури, видові та жанрові характеристики властивих їй творінь	12
1.2. Образотворення в мистецтві скульптурі, аспекти вираження скульптурного образу	15
Розділ 2. Демонстрація пошуку і трактування художнього образу в скульптурі на прикладі виконання авторської рельєфної композиції «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства»	19
2.1. Засоби моделювання художньої виразності рельєфних композицій	19
2.2. Сюжет задуманого рельєфу, процес його пошуків та композиційної розробки	21
2.3. Технічна та технологічна складові виконання розробленої рельєфної композиції в матеріалі	23
Висновки	28
Список використаних джерел	31
Додатки	34

ВСТУП

Актуальність теми бакалаврської роботи. Скульптура є одним із найдавніших видів образотворчого мистецтва, у якому художній образ набуває особливої пластичної, емоційної та символічної виразності. Вона здатна передавати не лише зовнішні форми, а й внутрішній духовний зміст, емоційний стан, світоглядні уявлення та культурні цінності суспільства. У різні історичні періоди скульптура виконувала не тільки естетичну, але й духовну, меморіальну, декоративну та символічну функції, формуючи особливий художній простір і впливаючи на емоційне сприйняття людини.

Намагаючись дедалі глибше пізнавати світ мистецтва, так чи інакше приходимо до усвідомлення того, що ця сфера людської діяльності є надзвичайно багатогранною у своїх жанрових, стильових та образних проявах. Будь-який мистецький твір постає результатом складного творчого процесу, у якому поєднуються професійна майстерність, індивідуальне художнє бачення, емоційний досвід та здатність автора до образного мислення. Саме творчий пошук є основою формування художнього образу, а його виразність значною мірою залежить від пластичної мови, композиційного рішення, фактури, ритму та характеру трактування форми.

Особливо виразно ці аспекти проявляються у скульптурній творчості, де художній образ формується через взаємодію об'єму, простору й матеріалу. Сучасна скульптура активно розвивається, поєднуючи традиційні засади пластичного мистецтва з новими художніми підходами, експериментами у сфері форми та декоративної виразності. У зв'язку з цим значної актуальності набувають питання творчого пошуку та трактування художнього образу у рельєфній пластиці, яка поєднує образотворчі та декоративні якості скульптурного мистецтва.

Дослідження проблем художнього образу, пластичної виразності та композиційних засад скульптури є складовими наукових розвідок багатьох вітчизняних мистецтвознавців і науковців. Передусім тут варто відзначити

праці Д. Антоновича, В. Гоголя, М. Протаса, Л. Лисенко, В. Одрехівського, О. Федорука, М. Станкевича, Г. Склярєнко, Т. Шмельової, О. Цугорки та інших дослідників, які розглядали розвиток української скульптури, особливості пластичної форми, проблеми художньої образності та сучасні тенденції у сфері скульптурного мистецтва. Важливими для дослідження стали також праці, присвячені композиції, художньому мисленню та декоративно-пластичній виразності творів мистецтва.

Особливу увагу в сучасному мистецтві привертає звернення митців до національної символіки, духовної спадщини та етнокультурних образів. Одним із таких образів є Берегиня – символ захисту, духовної сили, материнського начала та прадавнього покровительства. У художній практиці цей образ відкриває широкі можливості для творчого трактування, пластичних узагальнень і декоративного переосмислення.

Відповідно до означеного у сучасній вітчизняній мистецтвознавчій науці актуалізується проблема дослідження художнього образу як основи скульптурної творчості, аналізу засобів його виражальності та практичного втілення авторського задуму у декоративному рельєфі. Особливу значущість становить поєднання теоретичного осмислення проблеми з практичним створенням авторської рельєфної композиції «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства».

З усього наведеного вище випливає, що тема бакалаврської роботи – «Художній образ і його виражальність у скульптурній творчості: аспекти пошуку та трактування» – є актуальною, змістовною та художньо доцільною.

Об'єкт творчої розробки – скульптурна творчість як сфера формування художнього образу та засобів його пластичної виразності.

Предмет творчої розробки – особливості пошуку, трактування та художнього втілення образу у декоративній рельєфній композиції «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства».

Мета бакалаврської роботи – розкрити особливості художнього образу у скульптурній творчості, проаналізувати засоби його пластичної та

емоційної виразності; дослідити аспекти творчого пошуку й трактування образу у декоративному рельєфі та виконати авторську рельєфну композицію «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства» у відповідній техніці скульптурної пластики.

Завдання бакалаврської роботи:

- проаналізувати природу скульптури, висвітлити видові та жанрові характеристики властивих їй творів;
- розкрити особливості образотворення в мистецтві скульптурі, аспекти вираження скульптурного образу;
- визначити та охарактеризувати засоби моделювання художньої виразності рельєфних композицій;
- розкрити сюжет задуманого рельєфу як практичної частини бакалаврської роботи, висвітлити процес його пошуків та композиційної розробки;
- висвітлити технічну та технологічну сторони виконання розробленої рельєфної композиції в матеріалі.

Методи вирішення намічених завдань:

У процесі розв'язання поставлених завдань з позиції теоретичних засад виконання бакалаврської роботи було застосовано комплексний підхід до вивчення, систематизації та аналізу наукових, мистецтвознавчих і довідкових матеріалів, присвячених скульптурі як виду образотворчого мистецтва, особливостям формування художнього образу, засобам його пластичної виразності та специфіці рельєфної композиції. Це зумовило використання таких теоретичних методів дослідження, як: пошуково-бібліографічний, аналітико-тематичний, структурно-типологічний, а також методи системного та художнього аналізу, узагальнення, інтерпретації й формалізації.

У ході дослідження значну увагу було приділено аналізу художньої образності у скульптурній творчості, вивченню композиційних, пластичних і декоративних засобів вираження, а також особливостям трактування форми, рельєфу, фактури та символічного змісту скульптурного твору.

Практичний аспект виконання поставлених завдань реалізовувався через застосування емпіричних і творчо-практичних методів, серед яких: візуальне спостереження, порівняння, художнє узагальнення, асоціативне та образне мислення, моделювання, ескізування, композиційний пошук, пластичне формотворення, стилізація, рельєфне моделювання та практичне виконання авторської композиції в матеріалі. Також у процесі роботи використовувалися методи творчого експерименту, аналізу художньої виразності та поетапного формування скульптурного образу.

Ідея виконаного авторкою художнього твору (практичної частини бакалаврської роботи).

Ідея практичної частини бакалаврської роботи полягає у створенні авторської рельєфної композиції «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства», художній образ якої ґрунтується на осмисленні традиційного українського символу Берегині як уособлення духовного захисту, внутрішньої сили, материнського начала та національної пам'яті. Через пластичну мову рельєфу було прагнення передати не лише зовнішню декоративну виразність образу, а й його глибокий емоційний та символічний зміст.

Основна творча концепція композиції базується на поєднанні елементів стилізації, декоративності та узагальнення форми. Важливу роль у створенні художнього образу відіграють ритм пластичних ліній, співвідношення об'ємів, характер рельєфного моделювання та фактурне вирішення поверхні. Образ Берегині трактовано не як буквальне відтворення фольклорного персонажа, а як узагальнений символ жіночої сили, духовної рівноваги та прадавнього покровительства.

У процесі творчого пошуку особлива увага приділялася композиційній цілісності твору, гармонії декоративних елементів і виразності пластичного рішення. Авторка прагнула створити художній образ, який поєднував би традиційні етнокультурні мотиви з сучасним авторським баченням скульптурної форми. Саме тому практична частина роботи стала не лише

технічним виконанням рельєфу, а й способом творчого осмислення духовних та культурних символів української мистецької традиції.

Структура пояснювальної записки: вступ, два розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел, додатки.

У Вступі розкрито актуальність теми бакалаврської роботи, визначено об'єкт і предмет творчого пошуку, мету та завдання роботи, окреслено методи вирішення поставлених завдань. Також у вступній частині висвітлено ідею виконаного авторкою художнього твору, визначено основні аспекти творчого задуму та особливості практичної реалізації рельєфної композиції. Окрім того, подано загальне висвітлення структури пояснювальної записки, окреслено практичне значення виконаної роботи та специфіку її творчого спрямування.

У 1-му розділі пояснювальної записки – «Скульптура як вид образотворчого мистецтва, її природа, засоби виражальності та засади творення» – уміщено матеріали, присвячені дослідженню скульптури як одного з основних видів пластичного мистецтва. Розкрито її природу, видові та жанрові характеристики, особливості художнього формотворення й засоби пластичної виразності. Також висвітлено аспекти образотворення у скульптурній творчості, визначено роль композиції, рельєфу, фактури та художнього образу у створенні скульптурного твору.

У 2-му розділі – «Демонстрація пошуку і трактування художнього образу в скульптурі на прикладі виконання авторської рельєфної композиції “Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства”» – розкрито особливості творчого пошуку та формування авторського художнього образу, висвітлено процес композиційної розробки рельєфу, охарактеризовано засоби досягнення художньої виразності композиції. Також подано опис технічних і технологічних аспектів виконання рельєфної композиції в матеріалі та окреслено специфіку пластичного моделювання авторського твору.

У Висновках підсумовано результати проведеного дослідження, сформульовано основні положення та узагальнення відповідно до поставлених завдань бакалаврської роботи.

У Списку використаних джерел (35 позицій) зазначено наукові праці, мистецтвознавчі, навчально-методичні та інформаційні джерела, які були використані під час виконання теоретичної та практичної частин роботи.

У Додатках уміщено світлини виконаної творчої авторської рельєфної композиції «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства» (додаток А) та етапів процесу створення роботи, описано послідовність її безпосереднього практичного виконання у вигляді технологічної карти (додаток Б).

Елементи новизни у напрацьованому: розроблено творчу авторську ідею та виконано відповідну їй рельєфну композицію «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства», у якій художній образ розкрито засобами декоративно-пластичної виразності; елементи новизни у представленій бакалаврській роботі мають художньо-інтерпретаційний характер і полягають у зверненні до української культурної та міфологічної спадщини як основного джерела формування художнього образу.

У роботі здійснено осмислення образу Берегині як важливого символу української традиційної культури, що уособлює ідеї духовного захисту, гармонії та зв'язку поколінь. На цій основі створено авторську рельєфну композицію, виконану у техніці барельєфу, спрямовану на популяризацію та збереження національних культурних цінностей засобами декоративно-пластичного мистецтва.

Таким чином, основний акцент роботи зроблено на підтримці, збереженні та сучасному художньому переосмисленні української культурної спадщини.

Апробація напрацьованих матеріалів. Основні положення та висновки бакалаврської роботи викладено у виступах, котрі виголошувались на: трьох наукових семінарах з проблематики написання бакалаврських робіт кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва факультету початкової освіти та мистецтва ДДПУ ім. Івана Франка (відповідно протокол № 8 від 20 листопада 2025 р.; протокол № 1 від 17 березня 2026 р. та протокол

№ 2 від 23 квітня 2026 р.); щорічній науково-практичній конференції студентів факультету початкової освіти та мистецтва, яка відбулася 1 квітня 2026 р. (виступ на тему «Особливості образного постання унаочнюваного у сучасній українській скульптурі»); деякі досліджувані питання отримали розкриття у виданій спільно з науковим керівником роботи статті «Художній образ в українській скульптурній пластиці: аспекти трактування і вираження» у факультетському збірнику наукових праць «Проблеми початкової освіти та мистецтва» [21]; на попередньому захисті бакалаврських робіт на засіданні кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва факультету початкової освіти та мистецтва ДДПУ ім. Івана Франка.

Практичне значення виконаної бакалаврської роботи – виконане науково-теоретичне дослідження висвітлює низку актуальних питань, пов'язаних із формуванням художнього образу у скульптурній творчості, особливостями його пластичної виразності та засобами декоративного трактування форми у рельєфній композиції. Напрацьовані матеріали можуть бути використані здобувачами спеціальності «023. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» під час вивчення дисциплін «Скульптура та пластична анатомія», «Композиція», «Декоративно-прикладне мистецтво», інших фахових курсів.

Практична частина бакалаврської роботи – рельєфна композиція «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства» – може бути використана як виставковий твір у мистецьких експозиціях, тематичних культурних заходах, студентських виставках та творчих презентаціях. Окрім цього, виконана композиція може слугувати прикладом сучасного авторського трактування етнокультурного образу у декоративній скульптурі.

Розділ 1.

СКУЛЬПТУРА ЯК ВИД ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА, ЇЇ ПРИРОДА, ЗАСОБИ ВИРАЖАЛЬНОСТІ ТА ЗАСАДИ ТВОРЕННЯ

1.1. Природа скульптури, видові та жанрові характеристики властивих їй творінь

Скульптура як один із основних видів просторового образотворчого мистецтва ґрунтується на створенні художнього образу через моделювання об'ємної форми в реальному просторі. Її специфіка полягає у втіленні змісту в тривимірній пластичній структурі, що підпорядковується законам пропорцій, рівноваги та просторової організації. Саме тому скульптура традиційно розглядається як мистецтво тілесності, де форма не ілюструє реальність, а стає її новою художньою модифікацією, автономною естетичною системою зі власною логікою існування.

На думку В. В. Одрехівського, викладену в дослідженні, присвяченому проблемам інтермедіальності та жанрово-видового синтезу української скульптури ХХІ ст., у теоретико-мистецтвознавчому контексті скульптура розглядається як синтетичне явище, що поєднує матеріально-технічні, композиційно-пластичні та образно-символічні компоненти. Дослідник підкреслює, що її природа формується через взаємодію базових формотворчих категорій, серед яких об'єм, маса, простір, ритм, силует, пропорційні співвідношення та фактурна організація поверхні. Усі ці елементи не функціонують автономно, а становлять взаємопов'язану структурну систему, яка забезпечує формування художнього образу. Окремо наголошується, що матеріал у скульптурі виконує не лише роль технічного носія, а виступає активним естетичним чинником, здатним впливати на характер пластичного мислення та рівень образної виразності [17, 101].

З позицій сучасної філософії мистецтва скульптура може бути визначена як форма «опредметненого образного мислення», у якій художній задум

реалізується через поступове матеріальне нашарування пластичних рішень. На відміну від живопису чи графіки, де образ існує в умовній площинній системі координат, скульптура формує реальну просторову структуру, що взаємодіє з оточенням і глядачем. Важливим є також феномен «активного сприйняття», адже скульптурний твір розкривається у процесі руху глядача навколо нього, змінюючи ракурс, світлотіньову організацію та візуальну інтерпретацію форми.

Видова система скульптури ґрунтується на фундаментальному розрізненні двох базових морфологічних типів пластичної організації форми – круглої скульптури та рельєфу, які репрезентують принципово різні підходи до конструювання художнього простору та моделювання об'ємно-пластичної структури. Це розрізнення є не лише формально-типологічним, але й глибинно онтологічним, оскільки визначає спосіб існування скульптурного образу, характер його взаємодії з простором, світлом, глядачем та середовищем. У межах даної дихотомії простежуються два різні типи просторового мислення: автономно-об'ємний (кругла скульптура) та контекстуально-площинний (рельєф), кожен із яких має власну систему композиційних закономірностей, пластичних засобів і художньо-виражальних стратегій.

Кругла скульптура (скульптура в об'ємі) є найбільш повноцінною формою тривимірної пластичної організації, оскільки передбачає існування художнього об'єкта в умовах рівнозначного сприйняття з усіх боків.

Рельєфна скульптура, на відміну від круглої, функціонує в принципово іншій системі просторових відносин, оскільки її існування нерозривно пов'язане з площиною основи, яка виступає не лише фізичним носієм, але й активним композиційним елементом. Рельєф поєднує ознаки об'ємного та площинного зображення, створюючи специфічну проміжну форму між двовимірним і тривимірним мистецтвом. Його головною характеристикою є обмежена глибина простору, в межах якої відбувається поступове

моделювання об'ємів, що частково виступають над площиною або, навпаки, заглиблюються в неї, формуючи складну систему візуальних нашарувань.

У межах рельєфної пластики розрізняють кілька основних типологічних різновидів: барельєф, горельєф і контррельєф. Барельєф характеризується незначним виступом форми над площиною, що забезпечує переважно площинне сприйняття з елементами умовної глибини. Горельєф, навпаки, передбачає значне винесення об'ємів у простір, що наближає його до круглої скульптури та посилює ефект об'ємності. Контррельєф (заглиблений рельєф) функціонує через інверсію просторових відносин, де зображення формується шляхом заглиблення в матеріал, створюючи специфічну гру світла і тіні всередині форми [29].

Рельєфна скульптура має особливе значення в системі декоративно-прикладного мистецтва та архітектурного середовища, оскільки органічно інтегрується у площинні конструкції будівель, інтер'єрні та екстер'єрні простори, виконуючи як естетичну, так і семантичну функції. Її композиційна природа дозволяє поєднувати пластичну виразність із орнаментальною структурністю, що робить рельєф одним із найефективніших засобів художньої організації архітектурного середовища. Крім того, рельєф часто використовується у меморіальних, сакральних та символічних композиціях, де важливу роль відіграє не лише формальна виразність, але й здатність до передачі складних ідейно-образних змістів через узагальнені пластичні знаки.

Жанрова структура скульптури, хоча й пов'язана із загальною системою образотворчих мистецтв, має власну специфіку, зумовлену особливостями пластичної мови. Портретний жанр спрямований на розкриття індивідуально-психологічного змісту особистості через узагальнену форму, де важливу роль відіграють пропорції, ритм мас, характер моделювання та виразність силуету. У таких творах передається не лише зовнішня подібність, а й внутрішній стан та характер моделі.

Символічний жанр скульптури є найбільш узагальненою формою художнього висловлювання, у якій зображувальний аспект підпорядковується

ідейно-образному змісту. У цьому жанрі пластична форма виступає не як відтворення реальності, а як умовний знак або метафора, що передає філософські, духовні чи екзистенційні ідеї. Символічна скульптура часто використовує узагальнені форми, де зміст закодовується через пропорції, ритм, співвідношення мас і простору та композиційну структуру. Таким чином, смисл твору розкривається у процесі сприйняття.

Отже, скульптура як вид образотворчого мистецтва являє собою складну багаторівневу систему, у якій матеріальна форма виступає носієм художнього змісту, а пластична організація простору стає основним засобом формування образу. Її природа ґрунтується на синтезі фізичної реальності та художньої інтерпретації, що забезпечує унікальну здатність скульптури транслювати культурні, символічні та емоційні смисли через матеріально відчутну форму.

1.2. Образотворення в мистецтві скульптурі, аспекти вираження скульптурного образу

Процес образотворення у скульптурі базується на поетапній і багатоступеневій трансформації первинного художнього задуму в завершену просторово-пластичну структуру. На початковому етапі відбувається аналітичне осмислення образу – натурного, уявного або концептуального – з подальшим його інтелектуальним структуруванням і визначенням основних композиційних домінант. Далі здійснюється інтерпретація задуму через систему художніх узагальнень, у межах яких відбувається конкретний відбір найсуттєвіших пластичних характеристик і відмова від другорядних деталей. Завершальним етапом є формування пластичної структури відповідно до законів композиції, рівноваги мас, пропорційності, ритмічної організації та просторової логіки. [31, 496].

Далі здійснюється інтерпретація задуму через систему художніх узагальнень, у межах яких відбувається відбір найсуттєвіших пластичних

характеристик і відмова від другорядних деталей. Завершальним етапом є формування пластичної структури відповідно до законів композиції, рівноваги мас, пропорційності, ритмічної організації та просторової логіки. Важливо підкреслити, що скульптурний образ ніколи не є механічним відтворенням реальності; він завжди передбачає інтерпретаційний рівень, у якому художник свідомо трансформує натурні форми, надаючи їм стилістичної, емоційної або символічної виразності.

На думку О. Красноголовця, викладену в навчальному посібнику «Основи скульптури», ключовою категорією у процесі формування скульптурного образу є пластична виразність, що постає як результат складної взаємодії об'ємів, мас, просторових інтервалів, силуетів і світлотіньових контрастів. Автор підкреслює, що саме через систему цих взаємопов'язаних елементів здійснюється матеріалізація внутрішнього змісту твору, його емоційної насиченості та ідейної спрямованості.

Особливе, концептуально та структурно визначальне значення у системі скульптурного образу має композиція, яка виступає не просто як формальний принцип розташування елементів, а як фундаментальний системоутворювальний механізм організації всієї пластичної структури твору.

Композиція у скульптурі визначає не тільки статичне розташування об'ємів у тривимірному просторі, але й складну систему їхніх взаємозв'язків, що включає динаміку взаємодії мас, ступінь їхньої візуальної ваги, характер пластичного напруження між окремими частинами, а також принципи рівноваги та контрасту [12, 16]. Вона регулює співвідношення великих і малих форм, щільних і розряджених зон, активних і нейтральних ділянок, формуючи таким чином складну просторову драматургію, навіть у статичному матеріальному об'єкті [35, 112].

Важливим і концептуально визначальним аспектом процесу образотворення у скульптурному мистецтві виступає проблема художнього узагальнення, яка є однією з базових операцій пластичного мислення та ключовим механізмом трансформації натурної реальності у художньо

осмислену форму. Узагальнення у скульптурі не може розглядатися як спрощення або редукція складності об'єкта, оскільки воно передбачає глибоку аналітичну роботу з формою, спрямовану на виявлення її внутрішньої конструктивної логіки, пластичної сутності та емоційно-сислового ядра. Натомість у центр уваги потрапляють найбільш характерні, структурно визначальні та змістовно значущі параметри об'єкта, що формують його впізнаваний пластичний «скелет». У результаті відбувається своєрідна селекція формотворчих елементів, у межах якої художник свідомо відмовляється від надмірної деталізації на користь концентрації образної виразності [2, 102].

У процесі художнього узагальнення відбувається також трансформація функції форми: від репрезентативної до семіотично-символічної. Скульптурний образ перестає бути лише відтворенням видимої реальності й набуває статусу носія ідейного, архетипного або міфопоетичного змісту.

Окремого, принципово важливого та теоретично насиченого значення у системі скульптурного формоутворення набуває світлотіньова організація пластичної форми, яка виступає одним із ключових механізмів візуальної актуалізації об'єму та суттєвого посилення його художньо-експресивних властивостей. На відміну від живопису, де світло є зображуваним елементом, у скульптурі світлотінь функціонує як безпосередньо фізично обумовлений, але художньо інтерпретований феномен, що виникає внаслідок взаємодії матеріальної поверхні з реальним освітленням. Саме ця взаємодія створює складну, багаторівневу систему оптичних ефектів, у межах якої форма перестає бути статичною і набуває змінного, динамічного характеру сприйняття.

Світло, взаємодіючи з пластично організованою поверхнею скульптури, формує складну конфігурацію контрастів, півтональних переходів, локальних акцентів і глибинних затемнень, які в сукупності утворюють цілісну світлотіньову структуру твору. Ця структура не є випадковою або зовнішньо накладеною, а безпосередньо залежить від характеру моделювання форми, її

рельєфності, напрямку пластичних мас, ступеня деталізації та загальної композиційної організації.

У ширшому теоретичному контексті світлотіньову організацію слід розглядати як невід'ємну складову композиційно-пластичної системи скульптурного твору, яка інтегрується у процес формоутворення на рівні базових структурних принципів. Вона не існує автономно від форми, а є її органічним продовженням у сфері оптичного сприйняття, що забезпечує цілісність взаємодії матеріального та візуального аспектів скульптури.

Таким чином, образотворення у скульптурі постає як комплексний синтетичний процес, у якому взаємодіють просторово-пластичні, композиційні, матеріальні та світлотіньові чинники. Скульптурний образ є результатом художнього задуму та його матеріального втілення, у межах якої форма набуває не лише естетичної завершеності, але й символічної багатовимірності.

Розділ 2.

ДЕМОНСТРАЦІЯ ПОШУКУ І ТРАКТУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В СКУЛЬПТУРІ НА ПРИКЛАДІ ВИКОНАННЯ АВТОРСЬКОЇ РЕЛЬЄФНОЇ КОМПОЗИЦІЇ «БЕРЕГІНЯ – СВЯТІСТЬ І СИЛА ПРАДАВНЬОГО ПОКРОВИТЕЛЬСТВА»

2.1. Засоби моделювання художньої виразності рельєфних композицій

Рельєфна скульптура як специфічна форма просторово-пластичного мистецтва займає особливе, проміжне положення в системі образотворчих мистецтв, оскільки поєднує у собі властивості як двовимірної площинної організації зображення, так і тривимірної об'ємно-просторової структури. Саме ця «перехідність» визначає її складну художньо-виразальну природу та зумовлює багатокomпонентність засобів формотворення [16, 57].

Моделювання художньої виразності у рельєфній композиції не може бути зведене до суто технічного процесу, у дослідженні А. Гончаренка «Образно-тематичне розмаїття сучасної станкової скульптури України» композиція рельєфу розглядається як один із ключових засобів формування художньої виразності, що реалізується через складну багаторівневу організацію просторової структури. Такий підхід передбачає, що композиційне вирішення визначає не лише розміщення формальних елементів у межах зображувальної площини, але й загальну логіку сприйняття твору, яка розгортається у часово-руховій динаміці глядацького огляду.

Композиція у рельєфній скульптурі ґрунтується на системі взаємопов'язаних принципів, серед яких домінують ієрархія візуальних акцентів, структурна підпорядкованість другорядних елементів, ритмічна організація пластичних мас і просторових інтервалів, а також принцип оптичної спрямованості, що задає послідовність і траєкторію «прочитання» зображення. Завдяки цьому рельєф набуває внутрішньої динамічності

впорядкованості, де кожен елемент функціонує як частина цілісної композиційної системи, а не як автономна візуальна одиниця. [4, с.75].

Пластичне моделювання об'єму у рельєфній скульптурі є одним із найбільш складних, інтелектуально та технічно насичених засобів художньої виразності, оскільки воно передбачає роботу не з повноцінним тривимірним простором у його природній фізичній розгортці, а з принципово обмеженою, умовно «зрізаною» глибиною, яка функціонує в межах площинної основи [18]. Така специфіка змушує митця мислити категоріями не лише об'єму як такого, але й його часткової редукції, компресії та знакової трансформації, коли реальна просторовість переводиться у систему пластичних натяків, ступенів виступання та оптичних ілюзій. У цьому сенсі рельєфне моделювання можна визначити як особливу форму просторової інтерпретації, де об'єм існує не як повністю автономна тілесність, а як варіативно організована система взаємодії з площиною, світлом і глядацькою точкою зору.

У цьому контексті важливого значення набуває поняття градації рельєфності — поступового переходу від слабкого виступання форми до активного горельєфного моделювання. Така система є не декоративною, а структуроутворювальною, оскільки дозволяє вибудовувати ієрархію планів, де кожен рівень рельєфності виконує окрему композиційну функцію [19, 216].

Завдяки цьому формується ефект просторової багат шаровості, у межах якої площина сприймається не як статична поверхня, а як динамічне поле пластичних взаємодій.

Світлотіньова організація у рельєфі є не допоміжним, а ключовим засобом формування художнього образу, що визначає його візуальне сприйняття. Взаємодія світла з пластичною поверхнею створює змінну систему оптичних ефектів, завдяки якій форма набуває динамічного характеру залежно від освітлення та точки зору глядача.

У результаті одна й та сама композиція може сприйматися по-різному, що підкреслює її виразність і багатозначність [13, с. 30].

Ритмічна організація пластичних елементів у рельєфі є важливим структурним принципом, що забезпечує цілісність і впорядкованість композиції. Ритм проявляється через чергування форм, інтервалів, мас і напрямків, утворюючи систему повторів і варіацій.

Таким чином, засоби моделювання художньої виразності у рельєфних композиціях формують складну, багаторівневу систему взаємопов'язаних композиційних, пластичних, світлотіньових, фактурних і просторово-ілюзорних чинників. Їх інтеграція забезпечує виникнення цілісного художнього образу, який функціонує не лише як декоративна структура, але як глибоко змістовна система візуального мислення. Рельєф у цьому контексті постає як високорозвинена форма скульптурної мови, здатна концентровано виражати складні символічні, емоційні та культурні смисли у межах обмеженого, але надзвичайно насиченого просторового поля.

2.2. Сюжет задуманого рельєфу, процес його пошуків та композиційної розробки

Сюжетно-образна концепція авторської рельєфної композиції «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства» концепція формувалася в результаті осмислення української міфологічної традиції, етнокультурного символізму та сучасних тенденцій декоративно-пластичного мистецтва. У центрі задуму — образ Березини як багатомірного архетипу, що уособлює першооснову життя, жіноче начало, духовний захист, гармонію буття та безперервність поколіннєвого зв'язку.

На рівні формування задуму важливу роль відіграло не стільки раціональне конструювання сюжету, скільки інтерпретаційна робота з культурною пам'яттю, архетипними структурами та колективними уявленнями, закладеними у традиційній українській символіці [5, с. 70].

На початковому етапі концептуалізації було відмовлено від фольклорно-ілюстративного зображення Березини, оскільки це звужувало б її символічний

зміст. Натомість образ трактувався як універсальний культурний архетип, що втілює ідеї захисту, життєвої сили природи, духовної стійкості та гармонії.

Таке концептуальне переосмислення дозволило здійснити перехід від рівня сюжетної конкретики до рівня архетипного мислення, у межах якого художня форма перестає бути ілюстрацією події або персонажа і натомість функціонує як носій узагальнених смислових структур. У цьому контексті образ Берегині почав розглядатися як пластичний еквівалент ідеї, як візуалізована метафора певного світоглядного принципу, що виходить за межі конкретної історичної чи етнографічної ситуації. Відповідно, сюжет композиції набув не оповідного, а концептуально-символічного характеру, де кожен елемент підпорядковується загальній ідеї духовного захисту та гармонізації буття. [32, 223].

У процесі творчих пошуків особлива увага приділялася визначенню пластичної домінанти композиції, яка стала смисловим і візуальним центром твору. Образ Берегині сформувався як вертикально орієнтована, внутрішньо динамічна структура, що символізує духовний захист, гармонію та зв'язок між земним і сакральним світами.

Паралельно з концептуальним осмисленням здійснювався багато-ступеневий процес композиційного та формально-пластичного пошуку, який включав створення серії ескізних варіантів, варіативне моделювання силуету, експериментування зі ступенем узагальнення форми та визначення оптимального співвідношення між декоративністю і монументальністю. На цьому етапі особливо важливим було досягнення балансу між символічною умовністю та пластичною переконливістю, оскільки надмірна натуралізація знижувала б рівень узагальнення образу.

Композиційна розробка рельєфу базувалася на принципі ієрархічної організації простору, у межах якого центральний образ Берегині виступає абсолютною домінантою, тоді як усі інші елементи підпорядковуються йому як допоміжні структурні та ритмічні компоненти. Така побудова дозволяє створити чітко окреслений композиційний центр, навколо якого формується

система пластичних взаємозв'язків. Особлива увага приділялася організації внутрішньої просторової динаміки, яка реалізується через чергування активних і нейтральних зон, варіативність рельєфності, а також поступове розгортання композиції від центру до периферійних ділянок.

Окремим напрямом композиційних пошуків стало визначення ступеня пластичного узагальнення другорядних елементів, що дозволило сформувати цілісну ієрархію образних акцентів. Деталі трактувалися не як натуралістичні елементи, а як носії ритмічних і символічних функцій, що підпорядковуються загальній логіці композиції. Такий підхід забезпечив цілісність сприйняття твору та дозволив уникнути перевантаження композиції зайвою інформацією.

Таким чином, процес формування сюжетно-композиційної основи рельєфу «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства» являє собою складний багаторівневий етап художнього синтезу, у межах якого відбулося поєднання міфологічно-архетипного змісту, композиційно-пластичного мислення та декоративно-стилістичного узагальнення. У результаті сформовано цілісну концепцію твору, де образ Берегині постає як узагальнений символ духовного захисту, жіночої першооснови, гармонії та культурної тяглості, втілений у структуровано організованій рельєфній формі, що поєднує емоційну виразність із високим рівнем художньої абстракції.

2.3. Технічна та технологічна складові виконання розробленої рельєфної композиції в матеріалі

Технічна та технологічна складові виконання рельєфної композиції є завершальним і водночас одним із найскладніших етапів створення скульптурного твору, оскільки саме тут відбувається матеріалізація попередньо сформованої ідеї та перехід від концептуального задуму до фізично відчутної пластичної форми. Цей етап не можна розглядати як суто технічне відтворення напрацьованого ескізу, адже він передбачає складну взаємодію між задумом, матеріалом, інструментом і просторово-пластичними

закономірностями, які постійно уточнюють задуману автором концепцію, візуалізують її у відповідних засобах і образних контентах.

У процесі реалізації важливе значення має послідовність технологічних операцій — від підготовки основи та формування загального об'єму до деталізації й фактурного опрацювання поверхні

Важливою є також взаємодія художнього задуму з властивостями матеріалу, який може коригувати процес формування форми. Поступово формується завершений художній образ, що поєднує технічну точність і образну виразність. Відтак технологічний процес набуває статусу повноцінної творчої діяльності, у межах якої техніка виступає не допоміжним інструментом, а активним співучасником формування художнього образу.

Початковим і концептуально визначальним етапом технологічного процесу виконання рельєфної композиції є підготовка матеріальної основи, яка виконує функцію не лише фізичного носія майбутнього твору, але й базового структурного каркасу, від якого безпосередньо залежить стабільність, довговічність і пластична виразність усієї композиції. У межах скульптурної практики саме цей етап часто визначає якість подальшого формоутворення, оскільки будь-які похибки або неточності на рівні основи неминуче трансформуються у деформації композиційної структури на наступних стадіях роботи. Відтак підготовка основи розглядається як складний інженерно-художній процес, у якому поєднуються конструктивне мислення, технологічна точність і художньо-композиційне передбачення кінцевого результату.

На цьому рівні здійснюється вибір конструктивного носія рельєфу, який може варіюватися залежно від матеріалу, техніки виконання та масштабів композиції. Важливим є визначення його розмірних параметрів, пропорційної організації та структурної щільності, оскільки ці характеристики безпосередньо впливають на можливості пластичного моделювання, глибину рельєфу та ступінь деталізації майбутнього зображення. При цьому необхідно враховувати не лише естетичні аспекти, але й фізико-механічні властивості

матеріалу, такі як стійкість до деформацій, здатність до адгезії, пластичність і реакція на зовнішні навантаження.

Також важливою є геометрична стабільність основи, яка забезпечує збереження площинності та просторової організації.

Паралельно з вибором і підготовкою основи здійснюється попереднє композиційне структурування площини, яке є важливим етапом переходу від абстрактного задуму до конкретної просторової організації форми. На цьому процесійному рівні визначаються основні композиційні осі – як симетричні, так і асиметричні, залежно від характеру художнього рішення. Формується система візуального балансу, яка забезпечує рівновагу між різними частинами композиції та визначає загальну динаміку її розвитку. Особливу роль відіграє визначення композиційного центру, який виконує функцію смислової та візуальної домінанти, навколо якої вибудовується вся структура зображення.

Також створюється умовна просторова сітка, що допомагає контролювати пропорції, масштабні співвідношення та цілісність композиції. Таким чином, підготовчий етап стає основою для подальшого формування художнього образу [25, 78].

Наступною складною технологічною стадією у процесі виконання рельєфної композиції є безпосереднє пластичне моделювання об'єму, яке в межах скульптурної практики набуває особливо специфічного характеру через принципову обмеженість просторової глибини та необхідність одночасного оперування як площинними, так і об'ємно-просторовими категоріями мислення. У випадку рельєфу художник працює не з повноцінною тривимірною структурою, як у круглій скульптурі, а з умовно редукованим простором, де глибина є не фізично рівнозначною, а ієрархічно організованою [27]. Саме тому процес моделювання вимагає високого рівня просторової уяви, конструктивного мислення та здатності до ментального «дописування» відсутніх ракурсів форми.

На даному етапі реалізації задуманої композиції застосовується принцип поетапного пластичного нарощування об'єму, який у теорії скульптури

розглядається як базова методологія формоутворення. Спочатку вибудовуються найзагальніші маси, які визначають основну архітектоніку композиції, її силует, пропорційні співвідношення та головні напрямки пластичного руху.

Цей початковий рівень умовно можна охарактеризувати як стадію «великих форм», де відбувається закладання конструктивного каркасу майбутнього образу. Лише після стабілізації загальної структури здійснюється поступовий перехід до середнього рівня деталізації, на якому уточнюються основні пластичні вузли, взаємодія об'ємів і ритмічна організація форми. Завершальним етапом є введення дрібних елементів, які виконують функцію акцентів і смислових маркерів у межах загальної композиційної системи.

Такий багаторівневий принцип моделювання дозволяє зберігати структурну цілісність художнього задуму та запобігати явищу передчасної фрагментації форми, коли надмірна деталізація окремих ділянок призводить до руйнування загальної композиційної логіки. У процесі роботи постійно здійснюється взаємне співвіднесення локальних пластичних змін із глобальною структурою твору, оскільки кожна, навіть мінімальна корекція об'єму, може суттєво вплинути на баланс мас, візуальну рівновагу та смислову ієрархію композиції.

Завершальна стадія передбачає доопрацювання всієї композиції: уточнення пластичних деталей, підсилення композиційних акцентів, гармонізацію світлотіньових переходів та приведення елементів до внутрішньої цілісності. На цьому етапі важливо зберегти баланс між деталізацією та узагальненням, оскільки надмірна конкретизація може порушити цілісність образу, а надмірне узагальнення – знизити його виразність.

Отже, технічна та технологічна складові виконання рельєфної композиції являють собою складну багаторівневу систему взаємопов'язаних процесів, що охоплюють підготовку основи, поетапне формування об'єму, роботу з різними рівнями рельєфності, фактурне опрацювання, світлотіньову

організацію та фінальне художнє доопрацювання форми. У сукупності всі ці етапи забезпечують не лише матеріальне втілення авторського задуму, але й його якісну художню реалізацію, у якій техніка, технологія та образотворче мислення утворюють єдину інтегровану систему відповідного скульптурного формотворення.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання бакалаврської роботи було здійснено комплексне теоретико-практичне дослідження проблеми художнього образу та механізмів його формування і вираження у скульптурній творчості, з особливим акцентом на специфіку рельєфної пластики як проміжної форми між площинним і об'ємно-просторовим мистецтвом. Узагальнення опрацьованих науково-мистецтвознавчих джерел, а також аналіз практичного творчого процесу дозволили визначити скульптуру як складну багаторівневу систему образотворення, у якій художній зміст формується через синтез матеріально-технологічних, композиційних та естетико-символічних чинників.

У процесі дослідження було встановлено, що художній образ у скульптурі не є прямим відтворенням природи, а виступає результатом її інтерпретації, узагальнення та пластичного переосмислення. Важливу роль у цьому процесі відіграє категорія художнього узагальнення, яка забезпечує перехід від конкретно-натуралістичного бачення до символічно-образного мислення, де форма набуває не лише зображувальної, але й знаково-сміслової функції. Таким чином, скульптурний образ розглядається як синтез візуальної структури та глибинного концептуального змісту.

Окремо було проаналізовано систему засобів пластичної виразності, до яких належать композиція, ритм, пропорції, пластика об'ємів, фактура та світлотіньова організація форми. Встановлено, що саме їхня взаємодія формує цілісність художнього сприйняття твору та забезпечує його емоційно-естетичний вплив. Рельєфна скульптура при цьому постає як особлива система організації простору, у якій поєднуються площинні та об'ємні принципи, що дозволяє досягати високого ступеня умовності та символізації зображення.

Практична частина нашої кваліфікаційної бакалаврської роботи, пов'язана зі створенням авторської рельєфної композиції «Берегиня – святість

і сила прадавнього покровительства», стала логічним продовженням наших теоретичних досліджень і їхньою творчою реалізацією. У процесі роботи було здійснено послідовний художньо-образний пошук, який включав аналіз міфологічних і культурологічних джерел, формування концепції образу, розробку композиційної структури та її пластичне втілення в матеріалі. Образ Березині було інтерпретовано як багатозначний символ, що поєднує в собі архетипові уявлення про захист, духовну рівновагу, життєву силу та національну культурну традицію.

Відтак було встановлено, що найбільш ефективним і методологічно обґрунтованим у контексті створення рельєфної композиції є принцип поетапного формування пластичної форми, який передбачає послідовний перехід від узагальнених мас до деталізованих елементів зображення. Така система роботи ґрунтується на пріоритеті цілісного композиційного мислення, за якого первинним завданням є не опрацювання окремих фрагментів, а вибудова загальної структурно-просторової логіки твору. На початковому етапі визначаються великі об'ємно-пластичні блоки, які задають основний ритм, силует і загальну архітектоніку композиції, тоді як подальша деталізація здійснюється як поступове уточнення вже сформованої системи, а не як випадкове додавання елементів.

Особливе значення у структурі рельєфної композиції має диференціація рівнів рельєфності, яка виступає одним із ключових засобів організації просторової ієрархії та візуальної драматургії твору. У межах одного композиційного поля можуть одночасно функціонувати різні ступені пластичного виступання форми – від умовно площинного трактування до виразного горельєфного моделювання, що наближається до круглої скульптури. Така багаторівнева система дозволяє створювати складну оптичну структуру сприйняття, у якій глядач поступово «прочитує» композицію, переходячи від переднього плану до глибинних шарів зображення.

Технологічний аналіз процесу виконання рельєфної композиції засвідчив, що скульптурне формотворення не може бути розглянуте як лінійний або суто механічний процес, оскільки воно має виражено динамічний, ітеративний і коригувальний характер. У ході роботи постійно відбувається складна взаємодія між первинним художнім задумом, властивостями матеріалу та реальним результатом пластичного моделювання, що зумовлює необхідність безперервного аналізу і корекції форми.

У цьому контексті особливої ваги набувають підготовчі технологічні етапи, які формують фундамент подальшого пластичного моделювання задуманого зображення. Організація матеріальної основи забезпечує фізичну стабільність і конструктивну надійність майбутнього рельєфу, композиційне структурування площини задає логіку просторової організації, а побудова умовної координатної сітки створює систему точного пропорційного контролю. Сукупність цих дій визначає якість подальшої роботи з формою, забезпечуючи її узгодженість, ритмічну впорядкованість та структурну цілісність.

Таким чином, у ході виконання бакалаврської роботи було досягнуто поставленої мети та реалізовано комплекс взаємопов'язаних завдань, що дозволило глибше розкрити природу художнього образу у скульптурі та особливості його пластичного втілення в рельєфній композиції. Отримані результати підтверджують, що скульптура як вид образотворчого мистецтва є складною інтегративною системою, у якій технічні, композиційні та образно-символічні компоненти перебувають у нерозривній єдності та взаємному підсиленні.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання її результатів у навчальному процесі мистецьких закладів, зокрема в межах дисциплін, пов'язаних зі скульптурою, композицією та декоративно-прикладним мистецтвом, а також у подальшій творчій діяльності при створенні авторських скульптурних і рельєфних композицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонович Д. Українська скульптура. *Українська культура : Лекції за ред. Д. Антоновича / Упоряд. С. Ульяновська*. Київ : Либідь, 1993. С. 274–306.
2. Білик А. Особливості сучасної скульптури. *Українська академія мистецтва : збірник наукових праць*. 2023. Вип. 33. С. 100–105.
3. Гоголь В. Скульптура. Типологія та основні композиційні закономірності монументально-декоративної скульптури в просторовому середовищі. Львів : Друкарські куншти, 2013. 192 с.
4. Гончаренко А. Образно-тематичне розмаїття сучасної станкової скульптури України. *Вісник ХДАДМ*. 2013. № 1. С. 75–79.
5. Гоцалюк А. Розвиток мистецтва скульптури в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Українознавство. Філософський альманах*. 2019. № 1 (70). С. 67–75.
6. Гребенюк І. Скульптура у сучасному інтер'єрі. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*. 2022. Вип. 64. С. 31–40.
7. Гріщенко О. Художні особливості міської та паркової скульптури Теодозії Бриж. *Вісник ЛНАМ*. 2011. Вип. 22. С. 306–314.
8. Капустаринська Т. В. Синтез мистецтв засобами скульптурних форм. *Вісник НАКККіМ : науковий журнал*. 2024. № 3. С. 140–145.
9. Коршунов Д., Гуржій І. Роль монументально-декоративної скульптури в міському середовищі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 75. Т. 1. С. 108–113.
10. Красноголовець О. С. Основи скульптури : Навч. посібник. Київ : Знання. 2008. 171 с., 28 с. іл.
11. Крвавич Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О. Українське мистецтво : Навч. посібник : У 3 ч. Ч. 3. Львів : Світ, 2005. 286 с.
12. Лисенко Л. Українська скульптура межі століть. *Мистецтвознавство України*. 2009. Вип. 10. С. 12–20.
13. Лисенко Л. Українська скульптура у пошуках нової образності. *Мистецтвознавство України*. 2013. Вип. 13. С. 22–32.

14. Матоліч І. Проблема монументальності в сучасній художній культурі. *Вісник ЛНАМ*. 2011. Вип. 22. С. 121–131.
15. Надзвичайні сучасні скульптури світу. [Електронний ресурс]. URL : <https://ochmanity.com/12194/> (дата звернення : 12.11.2025).
16. Одрехівський В. В. Сучасна скульптура львівської мистецької школи : експеримент і самоідентифікація. *Вісник ХДАДМ*. 2017. № 3. С. 57–67.
17. Одрехівський В. В. Українська скульптура ХХІ століття : проблема інтермедіальності та жанрово-видового синтезу. *Вісник ЛНАМ*. 2018. Вип. 31. С. 97–113.
18. Олександр Архипенко : мистецтво скульптурної пустоти [Електронний ресурс]. *KyivGallery*. 30.06.2022. URL : <https://kyiv.gallery/statii/oleksandr-arkhypenko-mystetstvo-skulpturnoi-pustoty> (дата звернення : 15.11.2025).
19. Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 216 с.
20. Протас М. О. Українська скульптура ХХ ст. Київ : Інтертехнологія, 2006. 278 с.
21. Решетник А. О., Сидор М. Б. Художній образ в українській скульптурній пластиці : аспекти трактування і вираження. *Проблеми початкової освіти та мистецтва : Е-журнал*. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2026. Вип. 4. Т. 1. С. 145–153. URL : <https://e-journal.dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2026/06/Е-журнал-Вип.4.-Том-1.pdf>
22. Савчин Г. В., Сидор М. Б. Асоціативне мислення як основа художньо-творчої діяльності учнів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72. Т. 3. С. 281–286.
23. Сидор М. Б. Методичні рекомендації до виконання і захисту бакалаврської та магістерської робіт [для здобувачів спец. «023. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»]. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2023. 64 с. Електронне навчально-методичне видання. URL : <http://ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1789/1/Сидор.pdf>

24. Сидор М. Б. Скульптура та пластична анатомія : методичні рекомендації до виконання практичних завдань. Дрогобич : «Каменярь», 2002. 59 с.
25. Сидор М. Б. та ін. Основи грамоти з образотворчого мистецтва. Словник термінів. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2006. 78 с.
26. Скляренко Г. Нова українська скульптура. Київ : ArtHuss, 2021. 304 с.
27. Скульптура : види, жанри, матеріали та техніки виконання [Електронний ресурс]. *ART SCULPTOR*. URL : <https://art-sculptor.com/ua/sculpture-types-genres-materials/> (дата звернення : 31.10.2025).
28. Скульптура як вид пластичного мистецтва [Електронний ресурс]. URL : <https://vseosvita.ua/library/embed/0100fm9s-82fd.doc.html> (дата звернення : 05.11.2025).
29. Сучасна скульптура : матеріали та техніки [Електронний ресурс]. *LifeArt Gallery*. URL : <https://life-art.com.ua/suchasna-skulptura-materialy-ta-tehniky/> (дата звернення : 18.11.2025).
30. Татаркевич В. Історія шести понять : Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичне переживання / Пер. з польськ. В. Корнієнка. Київ : Юніверс, 2001. 368 с.
31. Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура : Теоретико-методологічні основи комплексного навчання. Львів : Аверс, 2010. 496 с.
32. Цугорка О. П., Варивончик А. В., Мазур Б. М. Сучасна скульптура та її вплив на організацію суспільного простору. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. 2021. Вип. 44. С. 221–226.
33. Шмельова Т. В. Мистецтво скульптури : навч.-метод. посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. 201 с. : іл.
34. Щербаков С. О. Еволюція скульптури : від традиційних матеріалів до цифрових технологій. *Вісник НАКККіМ : науковий журнал*. 2025. № 1. С. 276–281.
35. Яремків М. Композиція : творчі основи зображення. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 112 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Практична частина бакалаврської роботи

Решетник А. «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства».

м. Дрогобич. 2026 р.

Додаток Б

Технологічна карта виконання творчої роботи на тему «Берегиня – святість і сила прадавнього покровительства»

№ з/п	Етап виконуваної роботи	Зміст роботи на конкретному етапі	Стан виконуваного твору на етапі роботи
1.	Пошуково-ескізний етап (розробка ескізу).	Підготовка графічних інструментів та створення детального лінійного малюнка майбутньої композиції	
2.	Підготовчо-технологічний етап. Робота з матеріалом.	Підготовчо-технологічний етап. Робота з матеріалом.	
3.	Формування та калібрування пластів під розмір ескізу.	Фінальна підготовка, вирівнювання та підрізання глиняних пластів за визначеними габаритами для подальшого перенесення лінійного малюнка.	
4.	Перенесення (перебивання) ескізу на глиняну основу.	Накладання паперового малюнка на пласт та продавлювання основних ліній і контурів композиції на вологу глину.	

5.	Корекція та пластичне доопрацювання глиняної основи.	Усунення дефектів пласта: доліплювання глини у місцях, де її бракує, та зрізання зайвих напливів матеріалу для створення ідеально рівної поверхні.	
6.	Початковий етап моделювання рельєфу (набирання об'єму).	Викладання глиняних джгутів («ковбасок») за контурами малюнка для формування первинного об'єму, виявлення головних елементів та закладання планів майбутнього рельєфу.	
7.	Композиційне узгодження та стиківка окремих модулів (табличок).	Порівняння та суміщення готових глиняних табличок між собою для перевірки цілісності сюжету, виправлення дрібних нестиківок та корекція ліній на стиках для точного співпадіння композиції.	
8.	Пластичне загладжування та узагальнення форми рельєфу.	Згладжування основних об'ємів, вирівнювання поверхонь та ліквідація дрібних нерівностей на глині для надання елементам композиції чистого вигляду.	

9.	<p>Завершення ліплення та фінальна композиційна збірка модулів.</p>	<p>Повна викладка всіх частин рельєфу в єдине панно для остаточної перевірки цілісності сюжету, стикування ліній та взаємозв'язку всіх елементів.</p>	
10.	<p>Фінальна повітряна сушка на печі.</p>	<p>Розміщення готових модулів на муфельній печі для рівномірного прогріву та остаточного виведення залишків вологи з глини перед безпосереднім випалом.</p>	
11.	<p>Термічна обробка матеріалу (утильний випал у печі).</p>	<p>Завантаження повністю висушених керамічних плит у муфельну піч та налаштування температурного режиму для проведення першого випалу глини.</p>	
12.	<p>Оформлення, експозиційний монтаж та фінальна підготовка роботи.</p>	<p>Закріплення випалених модулів панно на спеціальній дерев'яній основі, обтягнутій тканиною (мішковиною/рогожкою). Фінальна підготовка та технічна перевірка кріплень для демонстрації дипломного проєкту під час захисту.</p>	